
Natya Shastra Chapter 1

नाट्यशास्त्रम् अध्यायः १

Document Information

Text title : naaTyashaastra adhyaaya 1

File name : natya01.itx

Category : nATyashAstra, major_works, bharata

Location : doc_z_misc_major_works

Author : Sage Bharata

Transliterated by : dpadmakar at hotmail.com

Proofread by : dpadmakar at hotmail.com

Latest update : May 24, 2001

Send corrections to : sanskrit at cheerful dot c om

This text is prepared by volunteers and is to be used for personal study and research. The file is not to be copied or reposted without permission, for promotion of any website or individuals or for commercial purpose.

Please help to maintain respect for volunteer spirit.

Please note that proofreading is done using Devanagari version and other language/scripts are generated using **sanscript**.

March 24, 2024

sanskritdocuments.org

నాట్యశాస్త్రమ్ అధ్యాయః ౧

॥ శ్రీరస్తు ॥

భరతమునిప్రణీతం నాట్యశాస్త్రమ్

అథ ప్రథమోఽధ్యాయః ।

ప్రణమ్య శిరసా దేవౌ పితామహమహేశ్వరౌ ।

నాట్యశాస్త్రం ప్రవక్ష్యామి బ్రహ్మణా యదుదాహృతమ్ ॥ ౧ ॥

సమాప్తజప్యం వ్రతినం స్వసుతైః పరివారితమ్ ।

అనధ్యాయే కదాచిత్తు భరతం నాట్యకోవిదమ్ ॥ ౨ ॥

మునయః పర్యుపాస్యై నమాత్రేయప్రముఖాః పురా ।

పప్రచ్ఛన్తే మహాత్మానో నియతేన్ద్రియబుద్ధయః ॥ ౩ ॥

యోఽయం భగవతా సమ్యగ్గ్రథితో వేదసమ్మితః ।

నాట్యవేదం కథం బ్రహ్మన్నుత్పన్నః కస్య వా కృతే ॥ ౪ ॥

కత్యజ్ఞః కింప్రమాణశ్చ ప్రయోగశ్చాస్య కీదృశః ।

సర్వమేతద్యథాతత్త్వం భగవన్సక్తుమర్హసి ॥ ౫ ॥

తేషాం తు వచనం శ్రుత్వా మునీనాం భరతో మునిః ।

ప్రత్యువాచ తతో వాక్యం నాట్యవేదకథాం ప్రతి ॥ ౬ ॥

భవద్భిః శుచిభిర్భూత్వా తథాఽవహితమానసైః ।

శ్రూయతాం నాట్యవేదస్య సమ్భవో బ్రహ్మనిర్మితః ॥ ౭ ॥

పూర్వం కృతయుగే విప్రా వృత్రే స్వాయంభువేఽన్తరే ।

త్రేతాయుగేఽథ సమ్ప్రాప్తే మనోర్ద్వైవస్వతస్య తు ॥ ౮ ॥

గ్రామ్యధర్మప్రవృత్రే తు కామలోభవశం గతే ।

ఈర్ష్యాక్రోధాదిసంమూఢే లోకే సుఖితదుఃఖితే ॥ ౯ ॥

దేవదానవగన్ధర్వయక్షరక్షోమహోరగైః ।

జమ్బుద్వీపే సమాక్రాన్తే లోకపాలప్రతిష్ఠితే ॥ ౧౦ ॥

మహేంద్రప్రముఖైర్దేవైరుక్తః కిల పితామహాః ।
 క్రీడనీయకమిచ్ఛామో దృష్యం శ్రవ్యం చ యద్భవేత్ ॥ ౧౧॥
 న వేదవ్యవహారోఽయం సంశ్రావ్యః శూద్రజాతిషు ।
 తస్మాత్సృజాపరం వేదం పఞ్చమం సార్యవర్ణికమ్ ॥ ౧౨॥
 ఏవమస్త్వీతి తానుక్త్వా దేవరాజం విసృజ్య చ ।
 సస్మార చతురో వేదాన్యోగమాస్థాయ తత్త్వవిత్ ॥ ౧౩॥
 (నేమే వేదా యతః శ్రావ్యాః స్త్రీశూద్రాద్యాసు జాతిషు ।
 వేదమన్యత్తతః ప్రక్ష్యే సర్వశ్రావ్యం తు పఞ్చమమ్ ॥)
 ధర్మ్యమర్థ్యం యశస్యం చ సోపదేశ్యం ససజ్గహమ్ ।
 భవిష్యతశ్చ లోకస్య సర్వకర్మానుదర్శకమ్ ॥ ౧౪॥
 సర్వశాస్త్రార్థసమ్పన్నం సర్వశిల్పప్రవర్తకమ్ ।
 నాట్యాఖ్యం పఞ్చమం వేదం సేతిహాసం కరోమ్యహమ్ ॥ ౧౫॥
 ఏవం సక్కుల్ప్య భగవాన్ సర్వవేదాననుస్మరన్ ।
 నాట్యవేదం తతశ్చక్రే చతుర్వేదాఙ్గసమ్భవమ్ ॥ ౧౬॥
 జగ్రాహ పాత్యమృగేష్వదాత్సామభ్యో గీతమేవ చ ।
 యజుర్వేదాదభినయాన్ రసానాథర్వణాదపి ॥ ౧౭॥
 వేదోపవేదైః సమ్బద్ధో నాట్యవేదో మహాత్మనా ।
 ఏవం భగవతా సృష్టో బ్రహ్మణా సర్వవేదినా ॥ ౧౮॥
 ఉత్పాద్య నాట్యవేదం తు బ్రహ్మోవాచ సురేశ్వరమ్ ।
 ఇతిహాసో మయా సృష్టః స సురేషు నియుజ్యతామ్ ॥ ౧౯॥
 కుశలా యే విదగ్ధాశ్చ ప్రగల్భాశ్చ జితశ్రమాః ।
 తేష్యయం నాట్యసంజ్ఞో హి వేదః సంక్రామ్యతాం త్వయా ॥ ౨౦॥
 తచ్చృత్వా వచనం శక్రో బ్రహ్మణా యదుదాహృతమ్ ।
 ప్రాజ్ఞులిః ప్రణతో భూత్వా ప్రత్యువాచ పితామహమ్ ॥ ౨౧॥
 గ్రహణే ధారణే జ్ఞానే ప్రయోగే చాస్య సత్తమ ।
 అశక్తా భగవన్ దేవా అయోగ్యా నాట్యకర్మణి ॥ ౨౨॥
 య ఇమే వేదగుహ్యాఙ్గా ఋషయః సంశితవ్రతాః ।

ఏతేఽస్య గ్రహణే శక్తాః ప్రయోగే ధారణే తథా || ౨౩||

శ్రుత్వా తు శక్రవచనం మామాహామ్ముజసమ్భవః |
త్వం పుత్రశతసంయుక్తః ప్రయోక్తాఽస్య భవానఘ || ౨౪||

ఆఙ్గాపితో విదిత్వాఽహం నాట్యవేదం పితామహాత్ |
పుత్రానధ్యాపయామాస ప్రయోగం చాపి తత్త్వతః || ౨౫||

శాణ్డీల్యం చైవ వాత్స్యం చ కోహలం దత్తిలం తథా |
జటిలమ్బష్టకౌ చైవ తణ్డమగ్నిశిఖం తథా || ౨౬||

సైన్ధవం సపులోమానం శాడ్వలిం విపులం తథా |
కపిఙ్గాలిం వాదిరం చ యమధూమ్రాయణౌ తథా || ౨౭||

జమ్బుధ్వజం కాకజఙ్ఘం స్వర్ణకం తాపసం తథా |
కైదారిం శాలికర్ణం చ దీర్ఘగాత్రం చ శాలికమ్ || ౨౮||

కౌత్సం తాణ్డాయనిం చైవ పిక్కిలం చిత్రకం తథా |
బన్ధులం భల్లకం చైవ ముష్టికం సైన్ధవాయనమ్ || ౨౯||

తైత్తిలం భార్గవం చైవ శుచిం బహులమేవ చ |
అబుధం బుధసేనం చ పాణ్డుకర్ణం సుకేరలమ్ || ౩౦||

ఋజుకం మణ్డకం చైవ శమ్భరం వజ్జులం తథా |
మాగధం సరలం చైవ కర్తారం చోగ్రమేవ చ || ౩౧||

తుషారం పార్షదం చైవ గౌతమం బాదరాయణమ్ |
విశాలం శబలం చైవ సునామం మేషమేవ చ || ౩౨||

కాలియం భ్రమరం చైవ తథా పీఠముఖం మునిమ్ |
నఖకుట్టాశ్మకుట్టౌ చ షట్పదం సోత్తమం తథా || ౩౩||

పాదుకోపానహౌ చైవ శ్రుతిం చాషస్వరం తథా |
అగ్నికుణ్డాజ్యకుణ్డౌ చ వితణ్డ్య తాణ్డ్యమేవ చ || ౩౪||

కర్తరాక్షం హిరణ్యాక్షం కుశలం దుస్సహం తథా |
లాజం భయానకం చైవ బీభత్సం సవిచక్షణమ్ || ౩౫||

పుణ్డ్రాక్షం పుణ్డ్రనాసం చాప్యసితం సితమేవ చ |
విద్యుజ్జిహ్వాం మహాజిహ్వాం శాలఙ్కాయనమేవ చ || ౩౬||

శ్యామాయనం మాతరం చ లోహితాఙ్గం తదైవ చ ।
 సంవర్తకం పంచుశిఖం త్రిశిఖం శిఖమేవ చ ॥ ౩౭ ॥
 శఙ్ఖవర్ణముఖం శణ్డం శఙ్కుకర్ణమథాపి చ ।
 శక్రనేమిం గభస్తిం చాప్యంశుమాలిం శరం తథా ॥ ౩౮ ॥
 విద్యుతం శాతజఙ్ఘం చ రౌద్రం వీరమథాపి చ ।
 పితామహాఙ్ఘయాఽస్మాభిర్లోకస్య చ గుణేష్వయా ॥ ౩౯ ॥
 ప్రయోజితం పుత్రశతం యథాభూమివిభాగశః ।
 యో యస్మిన్కర్మణి యథా యోగ్యస్తస్మిన్ స యోజితః ॥ ౪౦ ॥
 భారతీం సాత్వతీం చైవ వృత్తిమారభటీం తథా ।
 సమాశ్రితః ప్రయోగస్తు ప్రయుక్తో వై మయా ద్విజాః ॥ ౪౧ ॥
 పరిగృహ్య ప్రణమ్యాథ బ్రహ్మ విజ్ఞాపితో మయా ।
 అథాహ మాం సురగురుః కైశికిమపి యోజయ ॥ ౪౨ ॥
 యచ్చ తస్యాః క్షమం ద్రవ్యం తద్ బ్రూహి ద్విజసత్తమ ।
 ఏవం తేనాస్మ్యభిహితః ప్రత్యుక్షశ్చ మయా ప్రభుః ॥ ౪౩ ॥
 దీయతాం భగవన్ద్రవ్యం కైశిక్యాః సమ్ప్రయోజకమ్ ।
 నృత్తాఙ్గహారసమ్పన్నా రసభావక్రియాత్మికా ॥ ౪౪ ॥
 దృష్టా మయా భగవతో నీలకణ్ఠస్య నృత్యతః ।
 కైశికీ ప్లక్షనైపథ్యా శ్శృఙ్గారరససమ్భవా ॥ ౪౫ ॥
 అశక్యా పురుషైః సా తు ప్రయోక్తుం స్త్రీజనాదృతే ।
 తతోఽస్యజన్మహాతేజా మనసాఽస్పరసో విభుః ॥ ౪౬ ॥
 నాట్యాలఙ్కారచతురాః ప్రాదాన్మహ్యం ప్రయోగతః ।
 మఙ్ఘుకేశీం సుకేశీం చ మిశ్రకేశీం సులోచనామ్ ॥ ౪౭ ॥
 సౌదామినీం దేవదత్తాం దేవసేనాం మనోరమామ్ ।
 సుదతీం సున్దరీం చైవ విదగ్ధాం విపులాం తథా ॥ ౪౮ ॥
 సుమాలాం సన్తతిం చైవ సునన్దాం సుముఖీం తథా ।
 మాగధీమర్జునీం చైవ సరలాం కేరలాం ధృతిమ్ ॥ ౪౯ ॥
 నన్దాం సపుష్కలాం చైవ కలమాం చైవ మే దదౌ ।
 స్వాతిరాభణ్ణనియుక్తస్తు సహ శిష్యైః స్వయమ్భువా ॥ ౫౦ ॥

నారదాద్యాశ్చ గన్ధర్వా గానయోగే నియోజితాః ।
 ఏవం నాట్యమిదం సమ్యగ్బుద్ధ్వా సర్వైః సుతైః సహ ॥ ౫౧॥
 స్వాతీనారదసంయుక్తో వేదవేదాఙ్కకారణమ్ ।
 ఉపస్థితోఽహం బ్రహ్మాణం ప్రయోగార్థం కృతాఙ్జులిః ॥ ౫౨॥
 నాట్యస్య గ్రహణం ప్రాప్తం బ్రూహి కిం కరవాణ్యహమ్ ।
 ఏతత్తు వచనం శ్రుత్వా ప్రత్యువాచ పితామహాః ॥ ౫౩॥
 మహానయం ప్రయోగస్య సమయః ప్రత్యుపస్థితః ।
 ఆయం ధ్వజమహాః శ్రీమాన్ మహేన్ద్రస్య ప్రవర్తతే ॥ ౫౪॥
 ఆత్రేదానీమయం వేదో నాట్యసంజ్ఞః ప్రయుజ్యతామ్ ।
 తతస్తస్మిన్ద్వజమహే నిహతాసురదానవే ॥ ౫౫॥
 ప్రహృష్టామరసంకీర్ణే మహేన్ద్రవిజయోత్సవే ।
 పూర్వం కృతా మయా నాస్తి హ్యశీర్షచసంయుతా ॥ ౫౬॥
 అష్టాఙ్గపదసంయుక్తా విచిత్రా వేదనిర్మితా ।
 తదన్వేఽనుకృతిర్బుద్ధా యథా దైత్యాః సురైర్జితాః ॥ ౫౭॥
 సమ్పేటవిద్రవకృతా చేద్యభేద్యాహవాల్మికా ।
 తతో బ్రహ్మాదయో దేవాః ప్రయోగపరితోషితాః ॥ ౫౮॥
 ప్రదదుర్మతుతేభ్యస్తు సర్వోపకరణాని వై ।
 ప్రీతస్తు ప్రథమం శక్రో దత్తవాన్స్వం ధ్వజం శుభమ్ ॥ ౫౯॥
 బ్రహ్మ కుటిలకం చైవ భృఙ్గారం వరుణః శుభమ్ ।
 సూర్యశ్చత్రం శివస్సిద్ధిం వాయుర్వ్యజనమేవ చ ॥ ౬౦॥
 విష్ణుః సింహాసనం చైవ కుబేరో ముకుటం తథా ।
 శ్రావ్యత్వం ప్రేక్షణీయస్య దదౌ దేవీ సరస్వతీ ॥ ౬౧॥
 శేషా యే దేవగన్ధర్వా యక్షరాక్షసపన్నగాః ।
 తస్మిన్నదస్యభిప్రేతాన్నానాజాతిగుణాశ్రయాన్ ॥ ౬౨॥
 అంశాంశైర్భాషితం భావాన్ రసాన్ రూపం బలం తథా ।
 దత్తవన్తః ప్రహృష్టాస్తే మతుతేభ్యో దివౌకసః ॥ ౬౩॥
 ఏవం ప్రయోగే ప్రారబ్ధే దైత్యదానవనాశనే ।

అభవన్కుభితాః సర్వే దైత్యా యే తత్ర సజ్జతాః ॥ ౬౪॥
 విరూపాక్ష పురోగాంశ్చ విఘ్నాన్ప్రోత్సాహ్యః తేఽబ్రువన్ ।
 న క్షమిష్యామహే నాట్యమేతదాగమ్యతామితి ॥ ౬౫॥
 తతస్తైరసురైః సార్థం విఘ్నా మాయాముపాశ్రితాః ।
 వాచశేషైః స్మృతిం చైవ స్తమ్భయన్తి స్మ నృత్యతామ్ ॥ ౬౬॥
 తథా విధ్వంసనం దృష్ట్వా సూత్రధారస్య దేవరాట్ ।
 కస్మాత్ప్రయోగవైషమ్యమిత్సుక్వా ధ్యానమావిశత్ ॥ ౬౭॥
 అథాపశ్యత్సదో విఘ్నైః సమన్తాద్పరివారితమ్ ।
 సహేతరైః సూత్రధారం నష్టసంజ్ఞం జడీకృతమ్ ॥ ౬౮॥
 ఉత్థాయ త్వరితం శక్రం గృహీత్వా ధ్వజముత్తమమ్ ॥
 సర్వరత్నోజ్జ్వలతనుః కిఞ్చిదుద్వృత లోచనః ॥ ౬౯॥
 రజ్జపీఠగతాన్విఘ్నానసురాన్తైవ దేవరాట్ ।
 జర్జరీకృతదేహాన్తానకరోజ్జరరేణ సః ॥ ౭౦॥
 నిహతేషు చ సర్వేషుఽవిఘ్నేషు సహ దానవైః ।
 సంప్రహృష్య తతో వాక్యమాహుః సర్వే దివోకసః ॥ ౭౧॥
 అహో ప్రహరణం దివ్యమిదమాసాదితం త్వయా ।
 జర్జరీకృతసర్వాణ్ణా యేనైతే దానవాః కృతాః ॥ ౭౨॥
 యస్మాదనేన తే విఘ్నాః సాసురా జర్జరీకృతాః ।
 తస్మాజ్జర్జర ఏవేతి నామతోఽయం భవిష్యతి ॥ ౭౩॥
 శేషా యే చైవ హింసార్థముపయాస్యన్తి హింసకాః ।
 దృష్ట్వైవ జర్జరం తేఽపి గమిష్యన్త్యేవమేవ తు ॥ ౭౪॥
 ఏవమేవాన్త్వితి తతః శక్రః ప్రోవాచ తాన్సురాన్ ।
 రక్షాభూతశ్చ సర్వేషాం భవిష్యత్యేష జర్జరః ॥ ౭౫॥
 ప్రయోగే ప్రస్తుతే హ్యేవం స్థితే శక్రమహే పునః ।
 త్రాసం సజ్జానయన్తి స్మ విఘ్నాః శేషాన్తు నృత్యతామ్ ॥ ౭౬॥
 దృష్ట్వా తేషాం వ్యవసితం దైత్యానాం విప్రకారజమ్ ।
 ఉపస్థితోఽహం బ్రహ్మాణం సుతైః సర్వైః సమన్వితః ॥ ౭౭॥

నిశ్చితా భగవన్విఘ్నా నాట్యస్యాస్య వినాశనే ।
 అస్య రక్షావిధిం సమ్యగాజ్ఞాపయ సురేశ్వర ॥ ౭౮ ॥
 తతశ్చ విశ్వకర్మాణం బ్రహ్మోవాచ ప్రయత్నతః ।
 కురు లక్షణసమ్పన్నం నాట్యవేశ్య మహామతే ॥ ౭౯ ॥
 తతోఽచిరేణ కాలేన విశ్వకర్మా మహచ్ఛభమ్ ।
 సర్వలక్షణసమ్పన్నం కృత్వా నాట్యగృహం తు సః ॥ ౮౦ ॥
 ప్రోక్తవాన్ద్ఘ్రిహిణం గత్వా సభాయాస్తు కృతాజ్ఞాతీః ।
 సజ్జం నాట్యగృహం దేవ తదేవేక్షితుమర్హసి ॥ ౮౧ ॥
 తతః సహ మహేంద్రేణ సురైః సర్వైశ్చ సేతరైః ।
 ఆగతస్త్వరితో దృష్టుం ద్రుహిణో నాట్యమణ్డపమ్ ॥ ౮౨ ॥
 దృష్ట్వా నాట్యగృహం బ్రహ్మ ప్రాహ సర్వాన్సురాంస్తతః ।
 అంశభాగైర్భవద్భిస్తు రక్ష్యోఽయం నాట్యమణ్డపః ॥ ౮౩ ॥
 రక్షణే మణ్డపస్యాథ వినియుక్తస్తు చస్యమాః ।
 లోకపాలాస్తథా దిక్షు విదిక్ష్యపి చ మారుతాః ॥ ౮౪ ॥
 సేవథ్యభూమౌ మిత్రస్తు నిక్షిప్తో వరుణోఽమృరే ।
 వేదికారక్షణే వహ్నిరాభణ్ణే సర్వదివౌకసః ॥ ౮౫ ॥
 వర్ణాశ్చత్వార ఏవాథ స్తమేభుషు వినియోజితాః ।
 ఆదిత్యాశ్చైవ రుద్రాశ్చ స్థితాః స్తమాభిన్నరేశ్వథ ॥ ౮౬ ॥
 ధారణీశ్వథ భూతాని శాలాస్వప్నరస్తథా ।
 సర్వవేశ్యను యక్షిణ్యో మహిషృషే మహోదధిః ॥ ౮౭ ॥
 ద్వారశాలానియుక్తౌ తు క్రుతాస్తః కాల ఏవ చ ।
 స్థాపితౌ ద్వారపత్రేషు నాగముఖ్యౌ మహాబలౌ ॥ ౮౮ ॥
 దేహాల్యాం యమదణ్డస్తు శూలం తస్యోపరి స్థితమ్ ।
 ద్వారపాలౌ స్థితౌ చౌభౌ నియతిర్మృత్యురేవ చ ॥ ౮౯ ॥
 పార్శ్వే చ రక్తిపీఠస్య మహేంద్రః స్థితవాన్స్వయమ్ ।
 స్థాపితా మత్తవారణ్యాం విద్యుద్దైత్యనిఘాదనీ ॥ ౯౦ ॥
 స్తమేభుషు మత్తవారణ్యాః స్థాపితా పరిపాలనే ।
 భూతయక్షపిశాశ్చ గుహ్యాకాశ్చ మహాబలాః ॥ ౯౧ ॥

జర్జరే తు వినిక్షిప్తం వజ్రం దైత్యనిబర్హణమ్ ।
 తత్పర్వసు వినిక్షిప్తాః సురేన్ద్రా హ్యమితోజసః ॥ ౯౨॥
 శిరఃపర్వస్థితో బ్రహ్మో ద్వితీయే శక్జరస్తథా ।
 తృతీయే చ స్థితో విష్ణుశ్చతుర్థే స్కన్ధ ఏవ చ ॥ ౯౩॥
 పంచమే చ మహానాగాః శేషవాసుకితక్షకాః ।
 ఏవం విఘ్నవినాశాయ స్థాపితా జర్జరే సురాః ॥ ౯౪॥
 రజ్జపీఠస్య మధ్యే తు స్వయం బ్రహ్మ ప్రతిష్ఠితః ।
 ఇష్ట్యర్థం రజ్జమధ్యే తు క్రియతే పుష్పమోక్షణమ్ ॥ ౯౫॥
 పాతాలవాసినో యే చ యక్షగుహ్యకపన్నగాః ।
 అధస్తాద్రజ్జపీఠస్య రక్షణే తే నియోజితాః ॥ ౯౬॥
 నాయకం రక్షతీన్ద్రస్తు నాయకాం చ సరస్వతీ ।
 విదూషకమథౌజ్కారః శేశాస్తు ప్రకృతిర్హరః ॥ ౯౭॥
 యాన్యేతాని నియుక్తాని దైవతానీహ రక్షణే ।
 ఏతాన్యేవాధిదైవాని భవిష్యన్తీత్యువాచ సః ॥ ౯౮॥
 ఏతస్మిన్నన్తరే దేవైః సర్వైరుక్తః పితామహః ।
 సామూ తావదిమే విఘ్నూః స్థాప్యంతాం వచసా త్వయా ॥ ౯౯॥
 పూర్వం సామం ప్రయోక్తవ్యం ద్వితీయం దానమేవ చ ।
 తయోరుపరి భేదస్తు తతో దణ్డః ప్రయుజ్యతే ॥ ౧౦౦॥
 దేవానాం వచనం శ్రుత్వా బ్రహ్మో విఘ్నూనువాచ హా ।
 కస్మాద్భవన్తో నాట్యస్య వినాశాయ సముత్థితాః ॥ ౧౦౧॥
 బ్రహ్మణో వచనం శ్రుత్వా విరూపాక్షోఽబ్రవీద్వచః ।
 దైత్యైర్విఘ్నగణైః సార్థం సామపూర్వమిదం తతః ॥ ౧౦౨॥
 యోఽయం భగవతా సృష్టో నాట్యవేదః సురేచ్ఛయా ।
 ప్రత్యాదేశోఽయమస్మాకం సురార్థం భవతా కృతః ॥ ౧౦౩॥
 తన్నైతదేవం కర్తవ్యం త్వయా లోకపితామహా ।
 యథా దేవస్తథా దైత్యాస్త్యత్తః సర్వే వినిర్గతాః ॥ ౧౦౪॥
 విఘ్నూనాం వచనం శ్రుత్వా బ్రహ్మో వచనమబ్రవీత్ ।

అలం వో మన్యునా దైత్యా విషాదం త్యజతానఘాః ॥ ౧౦౫॥

భవతాం దేవతానాం చ శుభాశుభవికల్పకః ।

కర్మభావాన్వయాపేక్షీ నాట్యవేదో మయా కృతః ॥ ౧౦౬॥

నైకాన్తతోఽత్ర భవతాం దేవతానాం చానుభావనమ్ ।

త్రైలోక్యాస్యాస్య సర్వస్య నాట్యం భావానుకీర్తనమ్ ॥ ౧౦౭॥

క్వచిద్ధర్మః క్వచిత్క్రిడా క్వచిదర్థః క్వచిచ్ఛమః ।

క్వచిద్ధాస్యం క్వచిద్భ్యుద్ధం క్వచిత్కామః క్వచిద్వ్యధః ॥ ౧౦౮॥

ధర్మో ధర్మప్రవృత్తానాం కామః కామోపసేవినామ్ ।

నిగ్రహో దుర్విసీతానాం విసీతానాం దమక్రియా ॥ ౧౦౯॥

క్లీబానాం ధార్మ్యజననముత్సాహః శూరమానినామ్ ।

అబుధానాం విబోధశ్చ వైదుష్యం విదుషామపి ॥ ౧౧౦॥

ఈశ్వరాణాం విలాసశ్చ సైర్యం దుఃఖార్థితస్య చ ।

అర్థోపజీవినామర్థో ధృతిరుద్వేగచేతసామ్ ॥ ౧౧౧॥

నానాభావోపసమ్పన్నం నానావస్థాన్తరాత్మకమ్ ।

లోకవృత్తానుకరణం నాట్యమేతన్మయా కృతమ్ ॥ ౧౧౨॥

ఉత్తమాధమమధ్యానాం నరాణాం కర్మసంశ్రయమ్ ।

హితోపదేశజననం ధృతిక్రీడానుఖాదికృత్ ॥ ౧౧౩॥

(ఏతద్దనేషు భావేషు సర్వకర్మక్రియాస్వధ ।

సర్వోపదేశజననం నాట్యం లోకే భవిష్యతి ॥)

దుఃఖార్తానాం శ్రమార్తానాం శోకార్తానాం తపస్వినామ్ ।

విశ్రాన్తిజననం కాలే నాట్యమేతద్భవిష్యతి ॥ ౧౧౪॥

ధర్మ్యం యశస్యమాయుష్యం హితం బుద్ధివివర్ధనమ్ ।

లోకోపదేశజననం నాట్యమేతద్భవిష్యతి ॥ ౧౧౫॥

న తజ్ఞానం న తచ్ఛిల్పం న సా విద్యా న సా కలా ।

నాసౌ యోగో న తత్కర్మ నాట్యేఽస్మిన్ యన్న దృశ్యతే ॥ ౧౧౬॥

తన్నాత్ర మన్యుః కర్తవ్యో భవద్భిరమరాన్ప్రతి ।

సప్తద్వీపానుకరణం నాట్యమేతద్భవిష్యతి ॥ ౧౧౭॥

(యేనానుకరణం నాట్యమేతత్తద్యన్మయా కృతమ్ ॥)
 దేవానామసురాణాం చ రాజ్ఞామథ కుటుంబినామ్ ।
 బ్రహ్మర్షీణాం చ విజ్ఞేయం నాట్యం వృత్తాన్తదర్శకమ్ ॥ ౧౧౮॥
 యోఽయం స్వభావో లోకస్య సుఖదుఃఖసమన్వితః ।
 సోఽఙ్గాద్యభినయోపేతో నాట్యమిత్యభిధీయతే ॥ ౧౧౯॥
 (వేదవిద్యేతిహాసానామాఖ్యానపరికల్పనమ్ ।
 వినోదకరణం లోకే నాట్యమేతద్భవిష్యతి ॥
 శ్రుతిస్మృతిసదాచారపరిశేషార్థకల్పనమ్ ।
 వినోదజననం లోకే నాట్యమేతద్భవిష్యతి ॥)
 ఏతస్మిన్నన్తరే దేవాన్ సర్వానాహ పితామహః ।
 క్రియతామద్య విధివద్యజనం నాట్యమణ్డపే ॥ ౧౨౦॥
 బలిప్రదానైర్హోమైశ్చ మన్త్రోషధిసమన్వితైః ।
 భోజ్యైర్భక్షైశ్చ పానైశ్చ బలిః సముపకల్పతామ్ ॥ ౧౨౧॥
 మర్త్యలోకగతాః సర్వే శుభాం పూజామవాప్యస్థ ।
 ఆపూజయిత్వా రక్తం తు నైవ ప్రేక్షాం ప్రవర్తయేత్ ॥ ౧౨౨॥
 ఆపూజయిత్వా రక్తం తు యః ప్రేక్షాం కల్పయిష్యతి ।
 నిష్ఫలం తస్య తత్ జ్ఞానం తిర్యగ్గోనిం చ యాస్యతి ॥ ౧౨౩॥
 యజ్ఞేన సంమితం హ్యేదద్రక్తదైవతపూజనమ్ ।
 తస్మాత్సర్వప్రయత్నేన కర్తవ్యం నాట్యయోక్తృభిః ॥ ౧౨౪॥
 నర్తకోఽర్థపతిర్వాపి యః పూజాం న కరిష్యతి ।
 న కారయిష్యన్త్యన్యైర్వా ప్రాప్నోత్యపచయం తు సః ॥ ౧౨౫॥
 యథావిధిం యథాదృష్టం యస్తు పూజాం కరిష్యతి ।
 స లప్యతే శుభానర్థాన్ స్వర్గలోకం చ యాస్యతి ॥ ౧౨౬॥
 ఏవముక్త్యా తు భగవాన్స్రగ్హిణః సహదేవతైః ।
 రక్తపూజాం కురుశ్యేతి మామేవం సమచోదయత్ ॥ ౧౨౭॥
 ఇతి భారతీయే నాట్యశాస్త్రే నాట్యోత్పత్తిర్నామ ప్రథమోఽధ్యాయః ।

Encoded by Padmakar Dadegeonkar dadegeonkar@yahoo.com

Natya Shastra Chapter 1

pdf was typeset on March 24, 2024

Please send corrections to sanskrit@cheerful.com

